

Ferenc Fülep, *Roman Cemeteries on the territory of Pécs (Sopianae)*, Akadémiai kiadó, Budapest, 1977, 64 p., 50 pl., 1 plan pliant.

Lucrarea pe care o prezentăm în rândurile de mai jos cuprinde o trecere în revistă a necropolelor romane de pe teritoriul oraşului Sopianae (actualmente Pécs). Înainte de a intra în subiectul propriu-zis, autorul face un scurt istoric al săpăturilor arheologice efectuate în zonă, capitol care joacă şi rolul unei introduceri (p. 7). Începînd cu anul 1716, au fost scoase la lumină mai multe morminte aparţinînd necropolelor situate în nordul şi nord-estul oraşului actual. Din păcate, din această fază a descoperirilor nu s-a păstrat nici un fel de documentaţie (desene, planuri, hărţi), cu cîteva mici excepţii, fapt care a îngreunat mult cercetarea. La aceasta s-a adăugat şi nesepararea iniţială a obiectelor provenite din mai multe puncte, deci lipsa de ordonare a pieselor. Din această cauză, munca de identificare a inventarelor funerare a fost destul de dificilă. La mormintele reconstituite s-au adăugat şi cele săpate de autorul lucrării (250 vechi, 71 noi); lipsesc din studiul de faţă două mari grupuri de înmormîntări, care, aşa cum ne informează Ferenc Fülep, au fost publicate separat. O altă dificultate a fost şi aceea a găsirii unui sistem unic de ordonare, deci, implicit, şi de numerotare, pentru că fiecare grup de morminte avea un sistem propriu de evidenţă, care trebuia uniformizat.

De o importanţă deosebită ni s-a părut capitolul următor (p. 9—10), în care se încearcă încadrarea în timp şi spaţiu a necropolelor studiate. Autorul face un scurt istoric al oraşului Sopianae, de la fundarea lui (începutul sau mijlocul secolului al II-lea e.n.) pînă spre sfîrşitul secolului al IV-lea. Se pare că nici cercetările mai vechi, nici cele mai recente, nu au scos la iveală nici o dovadă materială care să indice existenţa vreunei necropole de incinerare în jurul oraşului roman, în secolul al II-lea. De altfel, incinerările sînt destul de rare, reprezentate prin urme nu totdeauna foarte concludente. Singura dovadă mai sigură, menţionează autorul, este un *ustrinum*, dar acesta aparţine unui cimitir de incinerare din secolul al IV-lea, neputînd avea nici o legătură cu necropolele de incinerare mai timpurii (secolul al II-lea).

Cimitirele de înhumare apar abia în secolul al III-lea: majoritatea sînt morminte de cărămidă, care cuprind ca piese de inventar garnituri militare (bărbaţi) şi bijuterii (femei). Bogăţia acestor morminte ar putea fi o dovadă concludentă pentru renaşterea oraşului în secolul al III-lea, întreruptă de un atac al roxolanilor (260—270 e.n.). Spre sfîrşitul acestui secol însă, se poate observa o redresare a situaţiei, Sopianae devenind, sub Diocletian, sediu al administraţiei civile în Provincia Valeria. Dacă se are în vedere bogăţia descoperirilor din această perioadă (care continuă şi în secolul al IV-lea), se pare că oraşul-capitală este marcat acum de o prosperitate materială şi intelectuală deosebită. Fenomenul se reflectă în marea cantitate de descoperiri, construcţii de dimensiuni considerabile şi inventare funerare cu valoare artistică unică în provincie. În secolul al IV-lea Sopianae devine şi un important centru al creştinismului; încep să apară acum şi primele înmormîntări care reflectă acest fenomen. În acest sens Ferenc Fülep încearcă o foarte scurtă comparaţie între înmormîntările din secolele II—III şi cele din secolul al IV-lea, pe bază de orientare şi de inventar.

Interesantă este şi problema circulaţiei monetare, care, după cum se menţionează în lucrare, nu este întreruptă pînă la 378, eveniment legat probabil şi de aşezarea acelor „foederati” (huni, germani şi alani) în vecinătatea oraşului (380 e.n.). În această perioadă oraşul cunoaşte o situaţie destul de precară, după cum demonstrează şi descoperirile. Informaţii furnizate de complexe funerare arată

însă, că viața continuă și în aceste condiții, în Sopiana, la sfârșitul secolului al IV-lea și începutul celui următor.

În ceea ce privește catalogul descoperirilor, acestea sînt prezentate pe complexe de înmormîntare și conform topografiei orașului Sopiana, după cum urmează: mormintele grupate în jurul actualei catedrale (p. 11—17); mormintele aflate în diferite alte părți ale orașului modern (p. 23—54); înmormîntări situate în zona suburbană (p. 55—56). Un ultim capitol (p. 57) cuprinde cîteva piese (14) descoperite în puncte neidentificabile, piese provenite din colecția Antal Horváth (Pécs).

Cele 50 de planșe care însoțesc lucrarea înfățișează materialul din mai multe morminte, după cum, probabil, i-a fost la îndemînă autorului. Piesele apar fie desenate, fie fotografiate, respectîndu-se în majoritatea cazurilor ordinea numerică a mormintelor, indiferent de zona din care provin. Nu de puține ori însă, materialul nu poate fi identificat într-un mod destul de operativ, datorită nerespectării întocmai a unei ordini numerice, precum și datorită apariției unor fotografii necorespunzătoare. Din păcate însă, acest fapt se datorează și dispariției multora dintre obiecte, a prezenței lor doar în documentația veche.

Anexele lucrării sînt alcătuite din: lista tuturor descoperirilor monetare (p. 18—22), abrevierile folosite în text (p. 58—59), corespondența între numele vechi și noi ale unor străzi (p. 60), bibliografia (p. 61—62) și în sfîrșit un index al celor 321 de morminte cu anul de descoperire al fiecăruia (p. 63—64).

Am insistat ceva mai mult asupra părții introductive a lucrării, pentru că aceasta ridică unele probleme mai interesante: relațiile făcute între viața social-politică a orașului Sopiana și materialul descoperit în necropole, acestea reflectînd situația existentă la o anumită dată. Autorul leagă deci descoperirile funerare de anumite evenimente, nu le studiază în sine, cu atît mai mult cu cît acestea sînt răspîndite pe o suprafață destul de mare, nefiind însă complexe mari închise, pe care autorul să fi putut face o analiză mai aprofundată. S-ar ridica aici problema numărului necropolelor pe care le avea orașul Sopiana, de asemenea al locului pe care-l ocupau ele; deocamdată însă problema rămîne nesoluționată și pentru simplul fapt că avem în general de-a face cu descoperiri izolate. Lucrarea prezintă însă o importanță deosebită tocmai prin aceea că cercetătorul maghiar a izbutit să valorifice în aceste pagini niște descoperiri care, poate, într-o altă situație ar fi rămas doar în depozite și în cel mai bun caz în stadiu de fișe.

ALINA SOROCEANU

Figlina, 3, 1978 (Documents du Laboratoire de Céramologie de Lyon), Lyon.

Prezentăm în rîndurile de mai jos numărul 3 al revistei *Figlina*, publicație, foarte recentă de altfel, a Laboratorului de Céramologie de la Lyon. Revista apare din 1976 și reunește în paginile ei studii de strictă specialitate, respectiv rezultate ale diferitelor cercetări de ceramică: tipologie, fabricare, interpretări ale analizelor fizico-chimice pe diferite eșantioane.

Numărul de față cuprinde 4 articole, dintre care trei sînt axate pe probleme de clasificare a unor forme din diferite zone geografice, iar ultimul conține noțiuni referitoare la un atelier de olari galo-romani.

Studiul lui Michel Py, *Quatre siècles d'amphore massaliète. Essai de classification des bords* (p. 1—23), cuprinde în cele 23 de pagini ale sale o clasificare a așa-ziselor amfore masaliote. În partea introductivă autorul se ocupă de principalele etape ale clasificării acestui tip de amfore. Sînt cercetate recipiente din 14 situri arheologice situate în Languedoc, datate între secolele VI—II î.e.n. În ciuda cantității mari de descoperiri care au fost efectuate în Gallia meridională, situația tipologică și cronologică a acestei categorii de amfore a rămas aproximativă. Problema pe care o pune cercetătorul nu este însă aceea a întocmirii unei tipologii a formelor întregi, ci a fragmentelor, avînd drept criteriu de ordonare *buza*, tocmai pentru că materialul studiat este în stare fragmentară. Sînt indicate în continuare și locurile de proveniență a amforelor masaliote, cu bibliografia corespunzătoare.

Ultima parte a studiului prezentat, o constituie tipologia propriu-zisă. Autorul deosebește 9 tipuri principale care sînt tratate fiecare în parte, descrise și da-